

РЕЦЕНЗИЯ

на предложения за защита дисертационен труд
за присъждане на
образователната и научна степен ДОКТОР
Област на висшето образование: 2. Хуманитарни науки
Професионално направление: 2.1. Филология
Научна специалност „Теория на литературата“
на Радея Николаева Гешева
на тема:
Език и памет в проекта *Écritureféminine*
(романите на Наталия Гинзбург, Дача Мараини и Елена Феранте)

Рецензент: проф. дфн Клео Стефанова Протохристова,
Пловдивски университет “Паисий Хилендарски”

Представеният за защита дисертационен труд на Радея Гешева е пример за образец като уместност избор на изследователски проблем – от една страна, както подхожда на докторска дисертация, темата е съобразена с наличието на добре разработено, но същевременно и неизгубило актуалността си проблемно поле, от друга - докторантката е изправена пред сериозната задача да разшири и обогати въпросната изследователска област, прилагайки опитностите, натрупани от предходни изследвания, към слабо проучен или изобщо непроучван материал. Така е намерен желаният, но рядко постиган баланс между надеждна обезпеченост с теоретични и методологически опори и простор за лична инициатива и откривателство, който е важна и решаваща предпоставка на успешното осъществяване на изследването в присъщите му жанрови граници. Към тези благоприятни предпоставки бих прибавила и щастливата даденоств ролята на

научен ръководител на този опус да присъства доказан, авторитетен специалист в теоретичната област, в която е положена дисертацията, т. нар. *Écritureféminine*.

Научната състоятелност на така конструираната обещаваща заявка намира потвърждението си в текста на дисертацията, организиран в съответствие с посочената ориентация на изследването едновременно към овладяване на вече култивиран научен терен и към разработване на собствени приносни полета. В случая и двата аспекта имат своята тежест, тъй като, от една страна, изследванията върху женското писане съставляват респектиращо обемен корпус от незаобиколими авторки и текстове, които докторантката съвместно е прощудирала, а от друга, конкретната задача проблемът за женското писане да бъде проучен, анализиран и осмислен в много специфичния контекст на италианската литературна история, при това във външните времеви обхвати от Обединението до края на XX век, е изисквала както екстензивно четене на литературни текстове и внимателна селекция на конкретните авторки, така и пренастройване и транспониране на утвърдените аналитични подходи към националните своеобразия както на италианската литература най-общо, така и на италианския феминизъм с неговата демонстративна хетерогенност, в частност. Решението за методологическа стратегия, в която редом с основните ориентири на феминистичната критика, зададени от френския, англосаксонския и италианския феминизъм, да бъдат оползотворени теоретическите постановки на Джорджо Агамбен и Ернесто де Мартино, придава допълнителна тежест на изследването, присвоявайки му компаративистичен и интердисциплинарен характер и ситуирайки го според формулировката самата докторантка – „на границите между литература и философия, литература и социология, литература и антропология“ (с. 4).

Ангажирана с проблематиката на женското писане, която е пречупена през призмата на езика и паметта и фокусирана върху творчеството на Наталия Гинзбург, Дача Марани и Елена Феранте, дисертацията предвидимо, но и напълно основателно е структурирана в три основни части, предхождани от увод, и финализирани със заключение, първата от които е посветена на теоретическите проблеми на женското

писане, втората - на историята на женското писане в Италия, а третата обособява трите основни модуса на италианското женско писане, съотнесени към трите анализирани авторки, квалифицирани като модус на отсъствието, модус на тревожността и модус на провокацията. Към основния текст са прибавени като приложение три феминистични манифеста.

Първата част си поставя за цел да изясни понятията и термините, с които се работи в дисертацията, да представи основни етапи в развитието на феминистичната критика, да открие водещи тенденции в теоретизациите върху женското писане, да очертае авторитетни присъствия в тематичното поле, да изведе типологии, а същевременно да изпълни и допълнителни задачи, като, примерно, но не само, българските приноси в теорията и критиката на женското писане. Съдържанието на тази част свидетелства за мащабно проучвателно четене, съпроводено с похвалния стремеж цялата натрупана информация да бъде систематизирана и въведена в схема, която да послужи като фундамент на следващия обзор, фокусиран върху италианския контекст. Не без съчувствие констатирам, че известен дял от усилията, вложени в тази част, са останали невъзнаградени, защото редом с безспорно интересни и отвеждащи към същината на проекта конструкции, като, например, проведените успоредявания между идеите на Катерина Пизанска и Вирджиния Улф, в нея са вписани факти и твърдения, които са достатъчно добре известни, за да бъдат оставени в режим на подразбиране. Подобно престараване, обичайно за докторските дисертации, защото техните автори разбираемо се стремят да демонстрират мащаба на теоретическата си подготовка, е логично да доведе до центробежност на изложението и проблематичност на преходите между отделните съдържателни компоненти на текста. Независимо от така произведената относителна разцентрованост, теоретичната част изпълнява основната си задача, като поставя италианските изследвания на женското писане в коректно и ясно очертана контекстуална рамка.

Личните ми предпочитания са към втората и третата част от дисертацията, съсредоточени върху конкретната ѝ тема. Напълно уместно, като подготовка за

същинските аналитични наблюдения върху творчеството на Наталия Гинзбург, Дача Мараини и Елена Феранте, е представен обстоен преглед на литературноисторическия процес в Италия, подчинен на задачата да бъдат очертани траекториите, по които се развива в него женското писане. Крайната цел на този преглед, с ценната му информативна наситеност, е да бъдат определени отделните етапи от конституирането на женското писане в Италия и да бъдат идентифицирани конкретните творчески личности, които ги представят най-адекватно. Щастлива сполука е решението като встъпление към представянето на основния изследван период да бъде включена панорама на италианската литература от прехода между деветнайсети и двайсети век, организирана като съпоставяне и противопоставяне на мъжко и женско писане, и фокусирана върху съпоставителния анализ на творчеството на Грация Деледа и Гарбиеле Д'Анунцио, с акцент върху съпоставителния прочит на романите „Невинният“ на Д'Анунцио и „Тъгуващи души“ на Деледа. Нататък творчеството на всяка от три авторки, избрани с оглед тяхната представителност за отделните вълни на италианския феминизъм, е интерпретирано като съответстващо на един от обособените от дисертацията модуси на женското писане. Паралелно с основното съображение за представителност, като важен аргумент при избора на Гинзбург, Мараини и Феранте като основен обект на проучване и анализ, е изтъкната и изявата им като теоретички на *Écriture féminine*, с разпознаваем принос за рационализирането на различни аспекти на женското писане в Италия.

Третата част на дисертацията осъществява следващ етап на фокусиране, вече конкретно върху творчеството на трите писателки. Всяка от главите е посветена на една от тях, като съдържа своеобразен неин портрет – биографична скица, с акцент върху събития, които предпоставят основната насоченост на творчеството им (по разбираеми причини подобен компонент отсъства от главата за Елена Феранте), представяне на творческия път на съответната писателка и наблюдения върху конкретни произведения, подчинени на дисертационната тема. В тази част се извеждат трите основни модуса на женското писане (на отсъствието, на тревожността и на провокацията), идентифицирани

съответно с творчеството на трите изследвани авторки, което отвежда към обобщението, включено в заключителната част, практически резюмиращо извършеното в дисертационния труд. Тази част е ценна най-вече с информативната си плътност и надеждност. Съвместното проследяване на творческия развой на Гинзбург, Мараини и Феранте предоставя възможност за запознаване с по-малко или изобщо неизвестни техни произведения, като същевременно очертава маршрута на утвърждаването им като пропоненти на *Écritureféminine* като емблематични фигури за трите исторически сложили се етапа на женското писане в Италия.

Спрямо така налагащата представа за промисленост и оразмереност на дисертационния труд отделни впечатления от четенето му се представят в откровен дисонанс. С ясното съзнание, че фокусирането върху несъвършенствата на което и да е научно изследване неизбежно влиза в режим на инерционно натрупване на неблагоприятни констатации, ще огранича възникналите в мен несъгласия до възможния минимум. Първото от тях е, че в противоречие със заявката за изследване на женското писане през призмата на езика и паметта, на практика вниманието се оказва приплъзнато към проблемите на тялото, което е предопределило и използването именно на тялото като основен критерий при извеждането на споменатите вече типологии. Съвършено ясно е, че в контекста на женското писане съотносимостта между език, памет и тяло е фундаментална и това автоматично предизвиква нагласа за въвеждането им в режим на синонимия, но все пак не може да се избегне изводът, че изследването чувствително се е отклонило от анонсирания сиглавен фокус.

Виждам като несъвършенство на дисертацията и недостатъчно ясното маркиране на границата между твърдения, изведени от съществуващата критическа литература (несъмнено систематично и отговорно проучена и цитирана с респектираща добросъвестност), и личните анализи и изводи. Като резултат от този маниер на изложение се налага представата за преобладаващо, в една или друга степен, реферативно писане, спрямо което би следвало да се обособи достатъчно осезаемо

надреден съдържателен пласт, останал по-скоро неосъществен. Склонна съм да мисля, че това се дължи на недостатъчно добрата асимилация на част от теоретичните източници, което е довело до относително смътни и аморфни формулировки на собствените тези. В тясна връзка с последното е удържаната до края на дисертацията двусмисленост относно това доколко трите изследвани авторки са представителни фигури на обособените три етапа в италианското женско писане и доколко всяка от тях сама по себе си съставлява съответния етап.

Ще си позволя със съжаление да отбележа излучаите на недокрай коректна артикулация на някои от защитаваните в дисертацията тези. На места в текста се откриват неясноти или логически зевове, другаде проличава известен речников недоимък. Наясно съм, че подобна придирчивост може да се приеме за неуместна и нежелана, но с оглед на евентуална бъдеща публикация на труда като монография, виждам една сериозна редакция на дисертационния текст като задължителна.

Представяйки критическите си бележки, оставам все пак с убеждението, че забелязаните несъвършенства не са решаващи за качеството на дисертацията и че тя има своите неоспорими достойнства и постижения. Справедливо е, като рекапитулация на изложените дотук впечатления от изследването, приоритетно да бъдат посочени и открити приносните моменти в него. Несъмнена заслуга надисертационния труд е осъщественото в него цялостно проучване на женското писане в италианската литература, поставено в съответния му специфичен контекст с неговите културно-исторически и социални своеобразия, осмислени в тяхната историческа предпоставеност от ясно дефинирани фактори. Така става възможно идентифицирането на отделните „вълни“ в диахронното осъществяване на италианското женско писане, което, на свой ред, осигурява фундамент за анализа и квалифицирането на различните модификации на литературния феминизъм, илюстрирани със съответните доминиращи модуси на писане (*отсъствие, тревожност, провокация*) и отнесени към трите изследвани авторки, които представят отделните фази. Заслуга на докторантката е също и

конструирането на моделна класификация (*тяло-жертва* или *няма/безмълвно тяло*, *тяло-затворник* или *изолирано тяло*, *тяло-воин* или *тяло с позиция*, *тяло-медиатор* или *говорецо тяло*), приложима към анализа на литературните женски тела и необходимо условие за тяхното теоретическо рационализиране.

Като заключение на приведените дотук наблюдения и констатации относно представения за защита дисертационен труд, препотвърждавам цялостно положителната си оценка за извършеното и постигнатото в него. С избора на тема и методологическа стратегия, с целенасочената интерпретация на конкретните авторки и техните творби, а също и със значимостта на направените изводи, изследването на Радея Гешева отговаря напълно на утвърдените изисквания към една докторска дисертация. В съответствие с признанието на тези достойнства и постижения, убедено препоръчвам на Радея Николаева Гешева да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор” в област на висшето образование: 2. Хуманитарни науки, професионално направление: 2.1. Филология, научна специалност „Теория на литературата“, и заявявам решението си да гласувам в подкрепа на това предложение.

05. 05. 2022 г.

РЕЦЕНЗЕНТ: проф. д-н Клео Протохристова